

บทที่ 1

บทนำ

1.1 บทนำ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) จัดตั้งขึ้นโดยมีภารกิจที่สำคัญคือ การนำองค์ความรู้ของมูลนิธิโครงการหลวงไปขยายผลและปรับใช้ยังพื้นที่สูงอื่นๆ รวมถึงการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สูง ปัจจุบันสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 33 แห่ง ใน 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย น่าน ตาก เพชรบูรณ์ แม่ฮ่องสอน กำแพงเพชร และกาญจนบุรี โดยมีเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 12 แห่ง ได้แก่ วาวี แม่สลอง ชุนสถาน น้ำแหว่ง น้ำเค็ม ถ้ำเวียงแก ปากกล้วย ปางหินฝน ป่าแป๊ ผาแตก แม่มะลอ และห้วยเป้า สามารถปลูกพืชผักและส่งผลิตผลให้กับศูนย์พัฒนาโครงการหลวงที่อยู่ใกล้เคียง เช่น มะเขือเทศเชอร์รี่ มะเขือเทศโหมส พริกหวานสีแดง พริกหวานสีเหลือง พริกหวานสีเขียว แตงกวาญี่ปุ่น ต้นหอมญี่ปุ่น มันฝรั่ง แตงหอม คื่นช่ายฮ่องกง เบบี้ฮ่องเต้ เบบี้คอส และฟักทองญี่ปุ่น เป็นต้น โดยได้มาตรฐานผลิตผลของโครงการหลวงตามระบบการเพาะปลูกที่ดี (GAP) ที่คำนึงถึงความปลอดภัยในห่วงโซ่อาหารตั้งแต่ระดับไร่นาจนถึงผู้บริโภค ภายใต้การบริหารจัดการของกลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงร่วมกับมูลนิธิโครงการหลวงให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดการผลิตผล โดยโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่ส่งผลิตผลพืชผักผ่านตลาดมูลนิธิโครงการหลวงมีโรงคัดบรรจุ 4 แห่ง โรงรวบรวมผลผลิตแบบกึ่งถาวร 8 แห่ง และโรงรวบรวมผลผลิตแบบชั่วคราว 6 แห่ง เพื่อรองรับการจัดการผลิตผลพืชผักของเกษตรกร ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ.2562 มีปริมาณผลิตผลพืชผักส่งจำหน่ายผ่านตลาดมูลนิธิโครงการหลวง 603 ตัน คิดเป็นมูลค่า 16.90 ล้านบาท

การจัดการหลังจากเก็บเกี่ยวผลิตผลพืชผักของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงยังพบปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของผลิตผลและการสูญเสียของผลิตผลหลังการเก็บเกี่ยวเมื่อผลิตผลถูกส่งไปยังศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ เช่น การเหี่ยว การเหลืองของขอบใบ การช้ำ และการเน่าเสีย เป็นต้น ซึ่งมีผลต่ออายุการเก็บรักษาหรืออายุการวางจำหน่ายของพืชผัก ส่งผลให้โอกาสทางการตลาดลดลง ในปี พ.ศ.2562 มีการศึกษากระบวนการจัดการหลังเก็บเกี่ยวผลิตผลพืชผักในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 8 แห่ง ได้แก่ แม่สลอง ชุนสถาน ถ้ำเวียงแก ปากกล้วย ปางหินฝน ป่าแป๊ ผาแตก และห้วยเป้า เพื่อประเมินการสูญเสียที่เกิดขึ้นกับผลิตผลพืชผักตั้งแต่แปลงปลูกของเกษตรกรไปจนถึงศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คุณภาพผัก การสูญเสียในแปลงปลูกของเกษตรกร และการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยวของผัก รวมทั้งอายุการวางจำหน่ายผักของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงทั้ง 8 แห่ง แม้จะเป็นผักชนิดเดียวกันแต่ผลิตจากแหล่ง

ผลิตที่แตกต่างกัน มีผลทำให้ผักมีคุณภาพ การสูญเสีย และอายุการวางจำหน่ายแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกระบวนการเขตกรรม การดูแลรักษา สภาพภูมิอากาศ และวิธีการจัดการทั้งก่อนและหลังการเก็บเกี่ยวผักของแต่ละแหล่งผลิต โดยการสูญเสียเกิดขึ้นมากในผักใบ เช่น ต้นหอมญี่ปุ่นมีการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว 77.59 เปอร์เซ็นต์ เกิดขึ้นมากที่โรงคัดบรรจุของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ซึ่งสาเหตุหลักเกิดจากใบนอกและปลายใบที่เกิดจากการตัดแต่ง ลำต้นฟ้ามและแทงช่อดอก และสาเหตุทางกล ค่ะน้ำฮ้องกงมีการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว 72.80 เปอร์เซ็นต์ เกิดขึ้นมากที่โรงรวบรวมผลผลิตของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากใบนอก ก้านใบ และโคนต้นที่เกิดจากการตัดแต่ง และสาเหตุจากเก็บเกี่ยวต้นค่น้ำฮ้องกงในระยะที่แก่เกินไปและดอกบาน ส่วนเบบี๋คอสมมีการสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว 58.75 เปอร์เซ็นต์ โดยเกิดขึ้นที่บ้านของเกษตรกรและที่ศูนย์ผลิตผลโครงการหลวงเชียงใหม่ ซึ่งมีสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากใบนอกจากการตัดแต่งผักก่อนจัดชั้นคุณภาพและตัดแต่งเพื่อบรรจุในถุงพลาสติกพร้อมจำหน่าย สาเหตุจากใบเป็นโรคพืช สาเหตุทางกล และสาเหตุจากแมลงทำลาย ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวพืชผักของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงทั้งหมดเป็นไปอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2563 จึงควรศึกษาการดำเนินงานด้านการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและศึกษาปริมาณการสูญเสียและลดการสูญเสียของพืชผักในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพิ่มเติมอีก 4 แห่ง เพื่อนำไปสู่การวางแผนการปรับปรุงกระบวนการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด และช่วยลดการสูญเสียในกระบวนการจัดการผลิตผล รวมทั้งการวางแผนการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรให้สามารถบริหารจัดการผลิตผลได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีการจัดการผลิตผลตามบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อหาแนวทางลดการสูญเสียผลิตผลพืชผักให้เหมาะสมตามบริบทของพื้นที่ และผลิตผลพืชผักมีคุณภาพตามมาตรฐานของมูลนิธิโครงการหลวง

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและพัฒนาการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวสำหรับลดการสูญเสียผลิตผลพืชผักของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่ส่งผ่านมูลนิธิโครงการหลวง

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) สำรวจและรวบรวมข้อมูลปัญหา วิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และการสูญเสียของผลผลิตพืชผักที่สำคัญในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 4 แห่ง จากแปลงปลูกของเกษตรกรไปยังโรงคัดบรรจุหรือโรงรวบรวมผลผลิตของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โรงคัดบรรจุของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จนถึงศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ อย่างน้อย 2 ราย/แห่ง
- 2) วิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะวิธีการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตพืชผักที่เหมาะสมเพื่อลดการสูญเสียในกระบวนการจัดการผลผลิตจากแปลงปลูกของเกษตรกรไปยังโรงคัดบรรจุหรือโรงรวบรวมผลผลิตของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โรงคัดบรรจุของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จนถึงศูนย์ผลิตผลโครงการหลวง จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งแนวทางการจัดหาโครงสร้างพื้นฐานหรืออุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรให้สามารถบริหารจัดการผลผลิตได้อย่างเหมาะสม

